

Transitievisie Warmte Midden-Groningen 2021

gemeente
Midden-Groningen

DATUM 29 september 2021
VERSIE 1.0
OPDRACHTGEVER Gemeente Midden-Groningen
Sandra Bos
AUTEURS BDH b.v.
Theo Elfrink, Paul Friedel, Elvera van 't
Klooster
Gemeente Midden-Groningen
Corina Onderstijn

Inhoud

1	Inleiding	3
2	Focus strategie TVW Midden-Groningen	3
3	Proces	4
	3.1 Basisgegevens	4
	3.2 Samenwerking	4
	3.3 Vervolg	4
4	Basisgegevens voor de kansen voor duurzame warmtevoorzieningen Midden-Groningen	4
	4.1 Energiegebruik woningen	4
	4.2 Analyse van de relevante technische, financiële en sociale informatie	4
	4.3 Conclusies	5
5	Uitgangspunten raadsfracties	5
6	Uitwerking transitieroute(s)	5
	6.1 Globaal stappenplan transitieroutes	5
	6.2 Aanpak langs drie hoofdlijnen	6
7	Benodigde capaciteit/ondersteuning vanuit de gemeente voor uitvoering warmtetransitie	8

1 Inleiding

Vanuit het Klimaatakkoord is afgesproken dat alle gemeenten in 2021 een Transitievisie Warmte (TVW) hebben vastgesteld. In de TVW worden de eerste stappen uiteengezet om de doelstelling te halen van een aardgasvrije gebouwde omgeving in 2050. Concreet moet in de TVW worden aangegeven op welke manier in 2030 20% van deze doelstelling wordt gehaald. Ook moet er een indicatie worden gegeven van het aantal woningen dat geïsoleerd en/of aardgasvrij gemaakt wordt, en in welke wijken of via welke projecten deze besparing behaald kan worden.

Deze visie is een *lokale* uitwerking van de energietransitie wat betreft het onderdeel verduurzaming van warmte. De voorgestelde maatregelen vormen input voor de nieuwe RES 2.0, die de komende jaren wordt uitgewerkt en wordt vastgesteld in maart 2023. De RES 1.0 gaat over de duurzame productie van elektriciteit op land. Daarnaast geeft de RES 1.0 een aanzet voor onderwerpen ten aanzien van de warmtetransitie die *regionaal* besproken worden. Een belangrijk gevolg van de maatregelen voorgesteld in de TVW is de verschuiving van het gebruik van aardgas voor verwarming naar het gebruik van elektriciteit voor verwarming, productie van warm tapwater en elektrisch koken. Deze hebben, naast de plaatsing van zonnepanelen, het toenemende gebruik van laadpalen voor auto's en de elektrificatie van de industrie de nodige impact op de belasting van het elektriciteitsnet. Beleid op diverse deelterreinen moet dan ook in gezamenlijkheid worden beschouwd.

De voorliggende beleidsvisie beschrijft de voorgenomen aanpak van de gemeente Midden-Groningen om de 2030 en de 2050 doelen voor de warmtetransitie te realiseren. Er is nu gekozen voor deze oplossingsrichting, maar aanpassingen in draagvlak, draagkracht en innovaties kunnen deze visie doen wijzigen. Zijn er in de (nabije) toekomst betere opties voor handen, dan wordt de strategie aangepast. Het Rijk heeft aangegeven dat er minimaal iedere vijf jaar een nieuwe versie van de TVW moet worden opgesteld.

2 Focus strategie TVW Midden-Groningen

De focus ligt in deze visie op woningen, zowel huur- als koopwoningen. Bij een buurt-voor-buurt aanpak worden de utiliteitsgebouwen (winkels, kantoren, zorg) meegenomen bij de uitwerking van de uiteindelijke maatregelen, als ook bij de uitvoering. Er is gekozen voor een aanpak via 3 transitieroutes:

- 1) Isolatie en afgiftesystemen verbeteren
- 2) Hybride warmtepompen uitrollen
- 3) Woningen aardgasvrij maken

Een hybride warmtepomp combineert een (kleine) warmtepomp met een HR-ketel. De woning wordt zo veel mogelijk met de warmtepomp verwarmd, op zeer koude dagen springt de ketel bij. Ook tapwater wordt in de meeste gevallen met de ketel gemaakt.

Gezamenlijk wordt met deze 3 transitieroutes in 2030 net zo veel aardgas bespaard als bespaard zou worden wanneer 20% van de woningen in Midden-Groningen aardgasvrij gemaakt zou worden. Dat laatste betekent dat de gemeente Midden-Groningen ervoor kiest niet per se 20% van haar woningbezit aardgasvrij te maken (lees 5600 woningen), maar inzet op het besparen van aardgas naar equivalent van het aardgasgebruik van 5600 woningen.

3 Proces

3.1 Basisgegevens

Om een goed beeld te krijgen van de technische en financiële mogelijkheden in de buurten en wijken in de gemeente Midden-Groningen zijn verschillende openbare gegevens geanalyseerd. Deze informatie is aangevuld met lokale data. Daarnaast is informatie verzameld over plannen van verschillende interne en externe betrokkenen; hierbij zijn we op zoek naar koppelkansen. Ook zijn buurten op sociaal gebied met elkaar vergeleken (sociale analyse).

Voor deze sociale analyse is in het bijzonder aandacht besteed aan informatie verkregen vanuit bewoners- en huurdersorganisaties en is er een online enquête uitgezet onder de inwoners. Zij weten immers als geen ander de opbouw en kenmerken van een wijk te duiden. De resultaten van de analyses zijn verwerkt in deze TVW.

3.2 Samenwerking

Basisgegevens is dat de gemeente met de TVW richting geeft aan de wijze waarop de gestelde doelen kunnen worden gerealiseerd. Daarbij is samenwerking binnen de gemeentelijke organisatie en samenwerking met externe partijen essentieel. In eerste instantie met lokale partijen als de woningcorporaties, netwerkbedrijven, het bedrijfsleven, maar ook met de lokale energiecoöperaties, bewoners- en huurdersorganisaties. Al deze organisaties zijn betrokken geweest bij de opstelling van dit beleidsplan. En zij blijven betrokken in de uitvoeringsfase en vervullen daarbij een actieve of ondersteunende rol.

3.3 Vervolg

De uitgangspunten uit de TVW worden na vaststelling van de TVW verder uitgewerkt en toegespitst in een aantal wijk- en buurtuitvoeringsplannen (WUP's). De rol van de tot op heden betrokken partijen kan bij de nadere uitwerking van de plannen veranderen, en mogelijk wederom in de uitvoeringsfase. Zo worden bewoners- en huurdersorganisaties bij het opstellen van WUP's veel intensiever betrokken. Het gaat dan immers mede over de aanpassing aan woningen achter de voordeur van de inwoners van deze wijken.

Daarnaast is het zaak na de eerste uitvoeringsplannen deze plannen te evalueren en nieuwe afspraken te maken met belanghebbenden en - over 5 jaar - een geüpdatete versie van de TVW te maken.

4 Basisgegevens voor de kansen voor duurzame warmtevoorzieningen Midden-Groningen

4.1 Energiegebruik woningen

De gemeente Midden-Groningen telt ca. 28.000 woningen met gezamenlijk 42 miljoen m³ aardgasverbruik. Dat is ca. 1500 m³ per woning, een paar honderd m³ per woning meer dan gemiddeld in Nederland.

4.2 Analyse van de relevante technische, financiële en sociale informatie

Er is een gedetailleerd overzicht van de kenmerken van dorpen en wijken gemaakt; dit overzicht is uitgewerkt in een aparte rapportage. Daarnaast zijn de diverse technische opties om van het gas af te gaan uiteengezet. Hierbij is rekening gehouden met de huidige stand der techniek als ook met de

beschikbaarheid van nieuwe energiedragers, zoals waterstof en groen gas. Worden de kenmerken van dorpen en wijken gecombineerd met de beschikbare technieken en energiedragers, dan kan voor de buurten in Midden-Groningen worden geconcludeerd dat:

- de bebouwingsdichtheid gemiddeld laag is;
- er weinig duurzame warmtebronnen direct beschikbaar zijn;
- potentiële warmtebronnen vaak niet rendabel inzetbaar zijn bij woningen in de buurt;
- er een groot aandeel vrijstaande en 2-onder-1-kap woningen is;
- de diversiteit van woningen en bewoners hoog is;
- het inkomen van huishoudens relatief laag is.

4.3 Conclusies

Slechts in enkele buurten in Midden-Groningen is de dichtheid van de woningen hoog genoeg om collectieve opties kosteneffectief in te zetten. Het gaat hierbij om toepassing van warmtenetten op basis van restwarmte of toepassing van aquathermie. Aquathermie is warmte uit oppervlaktewater, bijvoorbeeld uit het Winschoterdiep. Dergelijke warmtenetten worden gerealiseerd al dan niet in combinatie met warmtekoelopslag (WKO). Denk hierbij aan ondergrondse waterreservoirs, waarin warmte of koude ligt opgeslagen voor gebruik in de zomer (koude) of winter (warmte).

In de meeste buurten in Midden-Groningen is het raadzaam vooral in te zetten op (extra) isolatie en waar mogelijk individuele duurzame warmte-oplossingen aan te bieden of in te zetten op collectieve opties voor een klein aantal (5 - 50) woningen. Waterstof en non-fossiel-gas/biogas als alternatief voor aardgas is tot 2030 nog nauwelijks beschikbaar binnen Midden-Groningen.

5 Uitgangspunten raadsfracties

In een eerder stadium zijn de eerste analyses op wijkniveau besproken met de raadscommissie en hebben alle fracties zich uitgesproken over de manieren waarop buurten geprioriteerd kunnen worden. Ondersteuning van lage inkomensgroepen en het belang van een goede financiële basis voor uitvoering kwamen daarbij bij alle fracties naar voren. Voor wat betreft prioritering zijn de volgende aspecten door meerdere fracties nadrukkelijk benoemd:

- Starten met de buurten met hogere energierekeningen (slechte energie labels) waarbij tegelijk energiearmoede kan worden aangepakt;
- Buurten met prioriteit voor (extra) isolatie en buurten die in aanmerking komen voor installatie-technische-maatregelen van elkaar onderscheiden;
- Starten met pilots in verschillende buurten verspreid over de gemeente;
- Géén technische experimenten (alleen werken met bewezen technieken);
- Ondersteuning inwoners bij eigen initiatieven/energietransitie-plannen (individuele initiatieven van onderop);
- Inzet van de gemeente voor het behalen van de doelstelling afhankelijk van ondersteuning door het Rijk; aandringen op extra gelden voor de uitvoeringsfase.

6 Uitwerking transitieroute(s)

6.1 Globaal stappenplan transitieroutes

Hieronder een overzicht van de route(s) die de gemeente wil volgen.

1. Voor wat betreft het prioriteren van buurten worden lopende projecten gecontinueerd en voorlopers ondersteund. De lopende projecten zijn warmtenet Gorecht-Noord, het project

Aardgasvrij Steendam-Tjuchem en de herstructurering in de wijk Hoogezand Noord, waar verduurzaming een belangrijke rol krijgt.

2. In enkele buurten wordt gestart met een overleg over de mogelijkheden voor het gezamenlijk opstellen van een wijk- of buurtuitvoeringsplan. Er wordt hierbij gekeken naar buurten waar nu al initiatieven zijn. Vanuit enkele buurten, waaronder Lageland, Kiel-Windeweer en Noordbroek is al aangegeven graag gebruik te maken van deze mogelijkheid voor ondersteuning door de gemeente. Er wordt in minimaal 1 buurt aan de slag gegaan met zowel koop- als huurwoningen waarmee mogelijke energiearmoede wordt aangepakt/bestreden. Een dergelijke buurt wordt geselecteerd in overleg met woningcorporaties.
3. Bij het vormgeven van de wijkuitvoeringsplannen wordt de wijze van communicatie, participatie en samenwerking, met rol- en taakverdeling, in overleg met de betrokken inwoners, bewonersorganisaties en lokale bedrijven uitgewerkt. Hierbij is nadrukkelijk aandacht voor initiatieven van lokale organisaties en individuele inwoners.
4. Bij het bestaande overleg met de woningcorporaties over de prestatieafspraken wordt de TVW een vast agendapunt. De gemeente gaat hierbij nadrukkelijk het gesprek aan over extra inspanningen op verduurzamingsgebied, juist in buurten met lage inkomens.

6.2 Aanpak langs drie hoofdlijnen

De oplossingsrichting voor verduurzaming van de warmtevoorziening concentreert zich in eerste instantie op extra isolatie en vermindering van de warmtevraag van woningen. Voor wat betreft de warmteoptie lijkt dit voornamelijk mogelijk via individuele warmtepompen. In de transitie hiernaar toe wordt aanvankelijk gekozen voor een hybride warmtepomp.

Op dit moment is er, naast het warmtenet in Hoogezand en wellicht Sappemeer, weinig uitzicht op de uitrol van warmtenetten. Er is tot 2030 ook geen zicht op duurzaam gas, zoals groen gas en waterstofgas.

De strategie van Midden-Groningen zet in op de volgende drie sporen:

1. Isolatie en afgiftesystemen verbeteren
2. Hybride warmtepompen uitrollen
3. Woningen aardgasvrij maken

Gezamenlijk moet dit *het equivalent* van 20% aardgasvrije woningen opleveren.

Afstemming RES en netwerkanalyse

De uitwerking van de aanpak van de TVW is input voor de RES 2.0. Belangrijk onderwerp binnen de RES 2.0 is de belasting van het elektriciteitsnetwerk. Ambities voor de productie van duurzame energie op land, een aardgasvrije gebouwde omgeving en de elektrificatie van wagenpark en industrie hebben individueel, maar nog meer in gezamenlijkheid, een grote impact op het elektriciteitsnetwerk. Dit vraagt om afstemming van deze ambities en afstemming met de netbeheerder. Dit is een ingewikkelde opgave. Het proces om hieraan te werken wordt momenteel geïnitieerd vanuit de RES.

Aanpak op buurtniveau

We beginnen in enkele specifieke buurten op basis van een projectmatige aanpak. Op clusterniveau wordt een bepaalde aanpak ontwikkeld waarbij in bepaalde buurten een pilot wordt gestart. De prioritering van de buurt voor een pilotproject wordt bepaald volgens de beschreven uitgangspunten in hoofdstuk 5.

In de voorgestelde buurten vindt intensief overleg met de inwoners en vertegenwoordigende bewoners- en huurdersorganisaties plaats. Ook de eigenaren van de utiliteitsgebouwen in deze buurten worden hierbij betrokken. Bij voldoende draagvlak wordt gestart in een buurt. Het is de bedoeling om in de voorbereiding voor en de uitvoering van de pilotprojecten de lokale bouwpartijen en installateurs te betrekken.

Tabel 1: Definitie indeling buurten in clusters.

De afbakening is gebaseerd op de 'gemiddelde eigenschappen per buurt', waarbij 'van boven naar beneden' gewerkt is: buurten die in meerdere clusters kunnen passen, vallen altijd in het 'laagste cluster' (bv. een buurt met lage bebouwingsdichtheid en hoog aandeel oude woningen valt in cluster 1, vrij liggende woningen en niet in cluster 3).

Cluster	Afbakening	Eigenschappen
1. Vrijliggende woningen	<2 woningen per hectare	Geïsoleerde woningen en kleine groepjes woningen. Grote woningen, hoge gasvraag, hoge ouderdom woningen.
2. Ruime buurten/dorpen	<10 woningen per hectare	Lage dichtheid woningen, soms groepen woningen bijeen. Overwegend grote woningen, hoge gasvraag, oud.
3. Significant aandeel oude woningen	>30% woningen vóór 1965	Veel, maar niet uitsluitend oude woningen. Relatief kleine woningen, hoge gasvraag per m ² . Flink aandeel sociale minima.
4. Overwegend nieuwbouw	>70% woningen ná 2000	Nauwelijks sociale minima, relatief lage gasvraag, zeker in verhouding tot woonoppervlak.
5. Stadskern dicht	Woningoppervlak <100 m ²	Kleinere woningen in 'stedelijk' gebied. Hoge gasvraag per m ² . Hoog aandeel sociale minima.
6. Stadskern ruim	Overige woningen	Grotere woningen in 'stedelijk' gebied. Gemiddeld aantal sociale minima, hoge gasvraag per m ² .

Ondersteuning woningeigenaren

Naast de clusteraanpak worden, gemeentebreed, de woningeigenaren intensief ondersteund bij de individuele aanpak van hun woning; hierbij wordt de rol van het regionale energieloket geïntensiveerd.

Tijdspad & organisatie

Tot 2030 is het streven om verschillende projecten op te starten die onderstaande resultaten op moeten leveren. Op basis hiervan kan het geschatte doel van het equivalent van 20% aardgasvrije woningen worden gehaald. Aantallen in de tabel zijn indicatief. DE aantallen zijn een inschatting van wat haalbaar is op basis van de kennis van dit moment. Mocht een besparing in één categorie niet behaald worden, dan kan deze binnen de overige categorieën worden gecompenseerd.

Tabel 2: Aantallen woningen per route tot 2030.

Aanpak	Aantal woningen	Besparing aardgas	Equivalent aardgasvrije woningen	Equivalent m ³ aardgas
Isolatie, individueel verspreid	2000	35%	700	1,1 mln.
Isolatie, collectief per buurt	3000	35%	1050	1,6 mln.
Hybride WP, individueel verspreid	2500	50%	1250	1,9 mln.
Hybride WP, collectief per buurt	3000	50%	1500	2,3 mln.
ESKA-project	Ca. 1000	100%	1000	1,5 mln.
All-electric WP, individueel verspreid	500	100%	500	0,8 mln.
All-electric WP, collectief per buurt	500	100%	500	0,8 mln.
TOTAAL	12.500		6.500	

7 Benodigde capaciteit/ondersteuning vanuit de gemeente voor uitvoering warmtetransitie

Er moet capaciteit beschikbaar komen om vanuit de gemeente projecten, inwoners, energiecoöperaties en in bredere zin belanghebbenden te kunnen begeleiden bij de uitwerking van wijkuitvoeringsplannen. Op dit moment is hiervoor beperkt budget beschikbaar, dat slechts volstaat voor een enkel project.

Daarnaast moet de ondersteuning van individuele woningeigenaren geïntensiveerd worden. Via communicatiecampagnes en de inzet van energiecoaches wordt gewerkt aan de eerste bewustwording over energiebesparing en duurzaam wonen. Het energieloket verzorgt telefonisch en online de eerstelijnsadviezen en informatievoorziening over verduurzamende maatregelen in huis en subsidieregelingen. Dit zijn de onderste treden van een trapsgewijze aanpak, waarbij het belangrijk is dat er ook budget wordt vrijgemaakt voor maatwerkadvies door professionals.

Voor het realiseren van extra capaciteit en budget is een forse impuls nodig uit Den Haag. In het kader van het Klimaatakkoord is het Rijk voornemens extra middelen beschikbaar te stellen de komende jaren. Dit is echter nog niet vertaald in concrete toezeggingen voor de warmtetransitie voor 2021 en 2022 of de jaren erna. Mochten de extra middelen van het Rijk ontoereikend zijn, dan moeten de ambities worden bijgesteld, wordt het tempo waarin de ambities worden verwezenlijkt aangepast of moeten op andere wijze extra middelen worden vrijgemaakt. Het maken van afwegingen in deze is aan de raad.